

A két háború között

9.439 vár

ELMÚLT SZÁZADOK-SZÁZ MONDATBAN

1

A magaslat másfél kilométer hosszú és fél kilométer széles. A Bécsikapu tértől a Szentgyörgy térig terjed. Ezt a — földrajzilag jelentéktelen térséget nevezzük történelmünk legnagyobb színhelyének.

2

A tatárjárás, IV. Béla uralma előtt lakatlan volt. Budavárnak a törökvilág alól való felszabadítása idején, 1686-ban hatszáztizenhat lelket számláltak össze benne. Napjainkban a Várnegyednek — ennyien soha nem éltek itt — négyezer lakója van. Még négyezer lakosával is a fővárosnak — számbelileg — a legjelentéktelenebb negyede.

3

Kétszer volt olyan, mint „sötét éjszakában egy belülről megvilágított üres koponya”. 1686-ban, mikor az osztrák visszavette a töröktől — saját maga, s 1945-ben, mikor a szovjet haderő visszavette a némettől — a magyar nép számára.

4

Szeptember másodika a Várnegyed történelmében emlékezetes nap. Budavár 1541. szeptember másodikán esett el. Budavárat 1686. szeptember másodikán foglalták vissza. Budavár visszavétele után évtizedekig élt a szokás, hogy erdészek, vadászok, madarászok a Felvidéken, a Retyezátban, a Kárpátokban összefogdosták a legnagyobb sasokat, azokat Pest-Budára szállították és szeptember másodikán délután népiünnepély során, hatalmas dobpergés közt a Várnegyedben szabadon engedték.

5

Az első magyar király — IV. Béla —, aki itt építkezni kezdett, ennek az országnak egyik legkiemelkedőbb uralkodója volt. István király után a második honalapító. Az utolsó magyar király, akit Budán 1916-ban megkoronáztak, a legjelentéktelenebb volt valamennyi magyar uralkodó közt. Mikor IV. Károly lova a budai koronázási dombra vágatva megbotlott s a király fején megbillent a korona, az ünnepi sokadalomban jelen levő Krúdy Gyula, a rémüldöző emberek gyűrűjében szobornyalommal jegyezte meg: — A zöld király.

6

Körülbelül hétszáz évre terjed a budai Várnegyed múltja, IV. Béla első palotaépítésének korától elindulva 1945-ig. Nem nehéz kiszámítani azt, hogy mennyi ideig volt ez a magaslat a magyar államiság központja, jelképe? Történelmileg igen kevés ideig.

IV. Béla palotaépítésétől, tehát Budaváranak főváros jel-

A XVI. század első negyedében Burgio pápai nuncius már azt jelenti II. Lajosról Rómába, hogy „A király olyan szegény, hogy gyakran élelmiszerekben is hiányt szenved”. A Fuggereknél tökéletesen eladósodott király udvara számára már hitelbe hozatja a húst, s a hitelbe vett árut nem tudja a mézárósnak kifizetni.

9

Napjainkban két világrész tizenhét országában negyven város negyvenhat könyvtára őrzi Mátyás király híres corvináit. Sok van Bécsben. Jutott azokból Londonnak. Van corvina Madridban, Velencében, még egy chicagói magángyűjtőnél is.

Azt a néhány corvinát — szám szerint a világon a legtöbbet — amelyet Budapesten őrzünk, a legkalandosabb körülmények között szereztük vissza. A messzi múltban volt idő, mikor egy kóbor török katonától vásároltunk meg egyet. Néhány évvel ezelőtt a magyar állam egy londoni árverésen 5000 fontért vette meg Mátyás egyik híres valamikori kötetét. Nem sikerült kikutatni, hol lappangott ez a corvina az elmúlt félezer év során. Csak annyit tudunk, hogy két-száz esztendővel ezelőtt egy francia főnemeshez került. A munka egy kárhágói püspök és vértanú emlékezéseit közli, s végig egyetlen kéz írása. A corvina francia tulajdonosát a francia forradalomban kivégezték. A könyv Angliába került. Angliában, ennyit bizonyosan tudunk, Sir Thomas Philips tulajdona lett. Az angol lord utódai árvereztették el, s a magyar állam vásárolta meg néhány éve.

10

Mátyás kincsei?

Elefántcsontból faragott házioltára Párizsban van. A királyi udvar bronz kandellábereit Isztambulban őrzik. Az udvar híres étkészletét Londonban. Aranyozott velencei üvegserlegét, amelyekből a nagy győzelmi áldomásokat itta, 1929 óta Budapesten.

A Friss-palota minden megmaradt kincsének regényes története van. A serleg II. Lajosé lett. II. Lajos Horvátország bánjának adományozta. A múlt század közepéig, a bán leszármazottai, a Batthyány-család tagjai őrizték. Mikor Batthyány Kázmér Kossuthal száműzetésbe ment, s vagyonát Bécs elkoboztatta, Mátyás serlege egy Fehér megyei földbirtokoshoz került. Ő eladta. A serlegnek nyoma veszett. A múlt század végén Erdődy Rudolfné fedezte fel egy müncheni régiségkereskedőnél. Megvette és az államnak adományozta.

11

Történelmünk legnagyobb színhelye?

S a legnagyobb szenvedéseké.

A Dísz téren végeztette ki Zsigmond király Kontot és harminc társát. A Várban hullt a porba Hunyadi László feje. A Dísz téren négyelték fel a lázadó parasztszervezőt, Pérót. Az Uri utcából hurcolták kivégzésük színterére Martinovicsekat. A mai Ténésics utcában raboskodott Kossuth. Itt höltönözték

25^{év} A FELSZABADULT ORSZÁG

A BUDAI VÁR

OSTROMNAPLÓ

A háború utolsó telét a budai Várban és közvetlenül környékén töltöttem. Lakásom az Attila utca és a Mikó utca sarkán volt, s a Vérmezőre nézett. 1944. április 7-én, az első nagyobb angol-amerikai légitámadások után, behívtak légoltalmi szolgálatra, a budapesti tűzoltóság 100/1-es légó századához. A parancsnokság és a törzs a Koronaőr utcai kerületi tűzörségen működött, két szakasz — idősebb, hivatásos tűzoltók vezetése alatt — a Várban teljesített szolgálatot. Az egyik a királyi várban, a másik az Üri utcában Beosztásomnál fogva — az állomány nyilvántartásával és a zsoldjegyzék kiállításával bíztak meg — naponta megfordultam a század valamennyi szálláskörletében. A század — sebtiben kiképzett segédtűzoltók: várbeli mesteremberek, levették, szökött munkaszolgálatosok hamis igazolványokkal, diákok és a katonai szolgálatra már nem alkalmas tisztviselők — 1944 karácsonyáig keserves küzdelmeket vívott a fel-fellobbanó tüzekkel.

1944. december közepén a nyilas főparancsnokság minden nagy teljesítményű, motoros fecskendőt Nyugatra vezényelt. A Vár és az egész I. kerület tűzvédelmére négy hordozható motoros fecskendő maradt, amelyek percenként 750 liter vizet voltak képesek a tűzre zúdítani, amikor még volt víz. A kis, köhögő motorok 8–10 méter magásra tudták a vizet felnyomni, a Vár legmagasabb pontja pedig hetven méternél is magasabban feküdt. Az alakulatot naponta végigfésülte a tábori csendőrség, a fegyveres nyilas pártiszolgálat és az SS. Az örökös zaklatás alatt, mint kovácsoló nyomon a nyers vas, ez a kis emberi közösség megkeményedett és szívósan védelmezte önmagát. Az őrzőgő hatalom egyetlen embert sem tudott kiemelni a századból, a tévelygő lövedékek és repeszek azonban hét ember életét kioltották.

A Vár és Buda nehéz, történelmi napjairól naplót vezettem. Néhány töredék megmaradt az Attila utca 43. számú ház óvóhelyén, ahol feleségemmel és másfél éves fiammal átvészeltam az ostromot. Történelmünk sorsdöntő fordulata már a küszöbön állt, életünk soron következő órái és percei azonban a teljes bizonytalanság homályában rejtőzködtek. Kétséges volt, vajon megérjük-e azt a pillanatot, amikor a fegyverek elhallgatnak.

Idézem az ostromnaplót.

1945. JANUÁR 15. Pestről a még működő sugártelefonon parancsot kaptam, hogy menjek a félhavi zsoldért. Tíz órakor indultam az Erzsébet-hídon. A Vár déli oldalát most láttam először az ostrom kezdete óta. Belső termei éghettek, az ablakok helyén, s a belövések résein füst szivárgott. Vajon mi van Búza főtörzstűzmeszterrel és a tizennégy légóssal? A felrobbantott Gömbös-szobor helyén a németek kórházi halottaikat égetik. A hullákat máglyára rakják és benzinnel leöntve meggyújtják. A halotti máglya tetején egyszerű koporsó, ezüst betűkkel ráfestve: Virág Ilona, élt 18 évet. Délután két órakor a Belvárosi Kávéházig jutottam. A Verbóczy-szobor tövében egy halott, mellén felirat: „Így jár, aki a

pentin. Dél felé jutok fel a Szentháromság térre. Öt lépésre vagyok a szobortól, amikor pergőtűzet kap a tér. A Mátyás-templomba menekülnék, de az SS-őr fegyverrel tovább zavar. Az egész Várnak perzselt szaga van, a templom hajójából azonban meleg, szűrés stáhlószag áramlik. A főhajóban legalább kétszáz ló áll, a közepén tűz lobog. A faragott padokat égetik a németek. Ennyit látok egy pillanat alatt, azután tovább menekülök az Üri utca felé. A légó szakasz szálláskörletén M. a kilencgyermekes várbeli szabómester, a század tréfamestere, lópörköltet főz és megkínál egy adag „patkós csirkével”. B., a dunántúli parasztfiú, aki egy Váci utcai szövetkereskedésben volt segéd, azt suttogja, hogy a szomszéd palota udvarán a tábori csendőrség agyonlőtt egy munkaszolgálatost, aki azonos volt Kabossal, az olimpiai vívóbajnokkal.

A déli palota kapuja a Buzogány-toronyval

Kabosról úgy tudjuk, hogy a Margithíd robbanásakor vesztette életét. Ellenőrizni semmit sem lehet. A Medve utcát nem érem el. Hazafelé, a Várat végigszűrő tűz elől a sziklakórházba menekülök. Az ügyeletes orvostól megtudom, hogy M. Sándorné, a Községi Takarékszövetkezet fiókja igazgatójának felesége, akit előző nap hoztak fel súlyos fejsérüléssel, meghalt. Férje már a pincében életét vesztette, hathónapos kislánya azonban él.

1945. JANUÁR 30. Sz., a század fiatal és emberséges parancsnoka arra kér, menjek fel az egyik motorral a Várba és vigyem az oldalkocsiban annyi korpás lisztet a két szakaszhoz, amennyit a motor elbírt. A korpás lisztet a fiúk egy széllött német katonai

A hábo
esztendei
a budai
mok jel
a múlt
megprób
mek és k

A kiég
pasz fala
háborúkr
mintegy
annak, h
sorsban”
zeti létét
lenségét
újabb ál
ta megóv

Nem
pán véle
kor, ami
talán tör
tyás óta
kailag
erőssé és
dult, a V
kapcsolat
vetődött
gében k
lönbséget
tonosan
dő, folyt
emlékeit
zük, jelk
legyen a
túl a ku
mány vá
itt a nem
művészet
magasabl
valamikor
azon a
alapjait
gyar kir
tette meg

Nem c
tárgyszer
korlatias
vont, mé
közeli ut
rultak al
vélemény
helyeselt
te, s a V
ténő hely
ve az or
mán a
lennvélem
tatott el
vönk elk

A kul
várának
mint 1
kerül.
ezelőtt
építkezés
négy év
fejezik b

Újja
mellékép
na-parti
a Várs:
karmelita
Szarvas
tet, szám
belső ud
Két é
le, a hor
rium ép

